

WILLIAM SHAKESPEARE

VÍZKERESZT
VAGY AMIT AKARTOK
VÍGJÁTÉK KÉT RÉSZBEN

...A GASZTRONÓMIA MŰVÉSZETE A MŰVÉSZETEKÉRT,
A HÉTKÖZNAPOKÉRT...

Fogadások, kocktélpartik, osztálytalálkozók

svédasztallal vagy
hagyományos módon,
magas színvonalon !

Hidegtálak

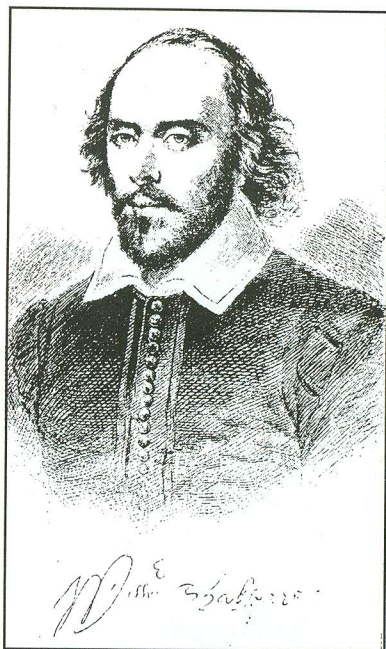
családi és baráti összejövetelekre,
üzletnyitásra,
bankettekre !

Tel./Fax: (52) 446-971
Konyha: (52)421-890
Rádiótel.: 06-30 430-278

„[...] Nincs előbb a mesénél,
s mese ellen minden káros.”

(*Ady Endre*)

WILLIAM SHAKESPEARE

1564–1616

XX.

Lánynak festette maga a Teremtés
Arcodat, vágyam úr-úrnője! Édes
A szíved, de nem férkőzhet a tetszés
Úgy hozzá, mint a nők álnok szívéhez;
Szemed fényesebb, de nem oly csapongó,
S megaranyozza mind, amire nézel;
Színre férfi, de, minden színt bitorló,
Férfi-szemet lopsz s nő lelket igézel.
S nő voltál előbb; de míg gyúrta tested,
Természet-asszony megkívánta formád,
S valamit hozzátdoldva tőlem elvett,
S az most, számomra, cél nélküli korlát.
De ha már nők gyönyörére teremtett,
Használják ők, s legyen enyém
szerelmed.

William Shakespeare
(Fordította: Szabó Lőrinc)

Sok kísérlet történt a darab keletkezési idejének meghatározására olyan módon, hogy bizonyos meghatározott eseménnyel hozzák kapcsolatba. De igazán meggyőző megoldás csak akkor született, amikor Leslie Hotson, amerikai kutató, 1954-ben kiadta *The First Night of Twelfth Night* című érdekesítő, tudós és szórakoztató könyvét. Ebben sok jó érvet sorakoztatott fel amellett, hogy a darab ősbemutatóját 1600-ban Vízkereszt napján I. Erzsébet királynő és udvara előtt tartották, és hogy a darab kifejezetten erre az alkalomra készült. A könyv egyúttal szórakoztató bepillantást nyújt a századforduló idejeki európai hatalmi-játékokba, és ünnepi pillanatképek sorát villantja fel egy udvari díszbemutatóról, annak nagypolitikai hátterével együtt.

Hotson a következő tényekből indul ki:

Először: a darab címe (január) 13.-a estéje (Vízkereszt). A darab tartalmában semmi sincs, ami ezt a címet indokolná. Következésképpen a cím arra a napra utal, amelyen a darabot játszani kellett.

Másodszor: Tudjuk, hogy Shakespeare színtársulata 1600. január 13-án bemutatót az udvar előtt egy darabot, amelynek címét nem ismerjük.

És harmadszor: A királynőnek ezen a napon vendége volt egy itáliai nemes, Virginio Orsino, Bracciano hercege. Ám Orsinónak hívják a darabbeli herceget is, aki olyan epekedve beszél a zenéről és aki boldogtalanul szerelmes Oliviába. A dolgok véletlen találkozása? Vagy talán mégsem?

Hotson elhatározta, hogy tovább gombolyítja e tényeket és megpróbálja kideríteni, mi történt az udvarnál ezen a január tizenharmadiki estén? Talán felmerül valami, ami fényt deríthet a még felderíthetetlen kérdésekre. Egy angol irattárban sikerült felfedeznie magának a lordkamarásnak a szóbanforgó nap ünnepi előkészületeire vonatkozó memorandumát. A dokumentum abból indul ki, hogy a királynő ezen a napon az udvar nyilvánossága előtt étkezik, ami ritka alkalomnak számított. Azonban nyilvánvalóan nem Orsino kedvéért történt, ugyanis a memorandum szerint „Őfelsége estebédjét a nagy teremben költi el”, míg „Bracciano hercege a tanácsteremben”. A szokásostól eltérő étkezési rendnek politikai oka

volt, és itt felmerül egy új vendég, a moszkvai nagykövet, személye, aki uralkodóját volt hivatva képviselni a királynő ünnepi estebédjén, de nem a királynő asztalánál, hanem külön asztalnál ülve. [...] Január 13.-ának estéje olyan ünnep, amely eredetét a római szaturnáliákra vezeti vissza, amikor egy napig a rabszolgák voltak az urak, és a szolgáknak meg volt engedve, hogy tréfát űzenek az uraságokkal. És éppen ez történik a darabban is, amikor gúnyt űznek Malvolio udvarmesterből – Hotson véleménye szerint Malvolión keresztül személy szerint az udvar egyik legmagasabb rangú tisztviselőjéből, aki már foglalkozásánál fogva is kevés népszerűségnek örvendhetett, minthogy neki kellett ellenőriznie az udvar kiadásait. Ez a tisztviselő (the Comptroller of Her Majestys Household) Sir William Knollys minden jel szerint azoknak a beképzelt, szerelembeteg bolondoknak egyike volt, akik parodizálása a színpadon mindig olyan hálás feladat. Ráadásul puritán volt és erős gyökerei nyúltak Banburyba, abba a társadalomba, amely nemcsak puritán takácsairól és arról a csúnya szokásáról volt ismeretes, hogy felakasztották a vándor üstfoltozókat, hanem perecéről és jó söréről is. A jámbor takácsokra és az üstfoltozóra és kötélre vonatkozó tréfás célzások, valamint Tóbiás úrnak Malvolio elleni – gyakran idézett – visszavágása: „Hát azt hiszed, mert te olyan nagyon erényes vagy, senkinek sem jut már se sör, se pogácsa?” – elérték címzettjüket és annakidején biztosan nagy tapsot arattak.

Erzsébet királynő testőrei, a híres beefeaters, a marhahúsevők, akiket vörös egyenruhába öltözve még ma is láthatunk a Towerben, szintén megkapják titkos csipéseiket, amikor a szellemi képességekkel rendkívül szűkösen ellátott „Andreas Blek om Nosen” ezt mondja: „...nagy marhahúsevő vagyok s gyanakszom, hogy ez árt meg az eszemnek.”

(Gunnar Sjögren:

*Miért Vízkereszt a darab címe?**

– Részlet –)

* A tanulmány a Színházi Intézet dokumentációjából való (a fordító neve ismeretlen).

„**Vízkereszt**, korábban *Szentkereszt* a latin egyház *Epiphania Domini*, »az Úr megjelenése« elnevezésű, január 6-án tartott ünnepének magyar neve.

Vízkereszt a »karácsonyi tizenketted« (12 napos ünnep) zárónapja. (Innen az ünnep angol neve: *Twelfthday*, »Tizenkettedik nap«) A 354 napos holdév és a napév közt kereken 11 nap a különbség, s az évkezdéskor beiktatott pótnapok – a naptár más pontjain is találkozhatunk ilyenekkel – a különbséget voltak hivatottak eltüntetni Európa luniszoláris parasztnaptáraiban. A nép később e 12 nap (»számos napok, csonka hét, regőlő hét«) időjárásából jóstolt az újév időjárására nézve. *Epiphania* görög szó, azt jelenti: »megnyilvánulás«. A pogány görög kultuszokban az istenség, megjelenését, és annak évenkénti megünneplését jelentette. Az őskeresztény egyház szinkretista hajlandóságából arra következtethetünk, hogy időpontja a pogány korban is az év elejére esett, a visszatérő napfényt köszöntő téli ünnepkör része volt.

Epiphania ünnepe először a III. században tűnt fel a keleti egyházban, mint Krisztus születése napja. Száz évvel később azonban Róma úgy látta jónak, hogy Krisztus születését a »Legyőzhetetlen Nap« (*Sol Invictus*) pogány ünnepével, a népszerű Mithras napisten születésnapjával (dec. 25.) egyeztesse, ezért Epiphania hamarosan új jelentést kapott. Nyugaton a háromkirályok imádásának, keleten pedig Krisztus Jordán folyóban való megkeresztelkedésének az ünnepe lett. Az utóbbi gondolatot később a római egyház is átvette, sőt hozzácsatolták Jézus első csodájáról (a víz borrá változtatásáról a kánai menyegzőn) való megemlékezést, azt tanítván, hogy e három evangéliumi esemény Jézus istenségének első »megnyilvánulásai«, epiphániéi.

Krisztus keresztségének emlékére a vízkereszt ünnepi keresztelések napja volt. A katolikus egyház szokása szerint tömjént és vizet szenteltek e napon (szenteltvíz). Innen az ünnep magyar neve. A keleti egyházban a Jézus érintésétől megszentült Jordán emlékeztére a folyók megkeresztelése is szokásban volt. A görög, bolgár és a szerb papok pompás körmenet élén vonultak a folyó partjára, s ott a szertartás részeként fából vagy jégből faragott keresztet vetettek a vízbe, amit aztán edzett testű hívek egymással versengve halásztak ki.

A »vérfagyasztó« szokás magyarzatához tartozik, hogy a vízen úszó kereszt motívuma már Jézus keresztjének kora középkori legendájában is fölmerült. Eszerint a paradicsomi Tudás fájáról származó ágból vagy magból fa sarjadt. Ebből faragta Mózes azt a rudat, amelyre a rézkígyót szegezte fel (IVMóz 21, 4–9). Kerestény értelmezésben ez az esemény a keresztre feszítés ószövetségi előképe. A fa – a legenda szerint – Jeruzsálembe került, ahol gerendahídként szolgált egy patak felett. Amikor Sába királynője meglátogatta Salamont, letérdelt a híd előtt, mivel látomásban megjelent neki a jövő képe. (Nem is lépett a hídra, inkább átgázolt a patakon). A gerendát később Bethezda tavának vizén úszva találták meg. Ez a tó gyógyító vizéről volt híres, utóbb ezt is a benne úszó majdani keresztfának tulajdonították. Innen halászták ki, hogy Jézus keresztjét ácsolják belőle.

A víz és tömjén megszenteléséből keletkezett a házszentelés szokása, amely viszont már a háromkirályok tiszteletéhez kapcsolódik. Vízkereszt egyházi jelképe, a sugárzó, arany betlehemi csillag is összekapcsolja a nap két szent eseményét. Mind a házszentelésnek, mind a templomban szentelt víznek, amelyből minden család vitt haza, csodatévő erőt tulajdonított a nép. A házszentelésnek az egyház által megtúrt népi »előírásait« termékenységgel kapcsolatos hiedelmek formálták. A szentelő pap és a háziak viselkedésétől függött a tyúkok évi tojáshozama, a kender növekedése, sőt az is, párra lel-e az újévben a házbéli leány vagy legény. Hogy a papok részéről se teljék haszon nélkül ez a nap, miközben házról házra jártak, koledálók módjára alamizsnát gyűjtöttek, az ún. lélekpénzt. (A szláv *koleda* »kalendárium« szavunkkal közös töről ered, s »újévet« is jelent.)

A napkeleti bölcsek története a Bibliában olvasható (Mt 2, 1–16). Az elbeszélés szerint ők voltak az első pogányok, akik az égen feltűnő csillagjelre napkeletről Betlehembe érkeztek a gyermek Jézus látására. Az evangéliumi történet – úgy tűnik – egy ótestamentumi prófécia (IVMóz 24, 17) keresztény igazolásául íródott; a napkeleti bölcsek elődje, az ugyancsak kaldeus Bálám próféta hirdette meg először a Csillagot, mely Jákobból származik majdan, hogy Izrael királya legyen. [. . .] A háromkirályok a perzsa eredetű Mithras-kultusz papjai lehettek [. . .]

A népi vallásos szemlélet az utazás védszentjei között tartja őket számon. Sok kedves régi népszokás fűződik ünnepükhöz, január 6-ához. Így az őket megjelenítő alakoskodók felvonulása, a bethlemes pásztorjátékba iktatott *háromkirályok látogatása játék*, amivel az egész karácsonyi ünnepkör idején, de elsősorban vízkeresztkor jártak házról házra. Ennek része volt a *csillagozás*: a díszes papírsüvegben járó gyermekek kiugrasztható ollós szerkezeten csillagot hordoztak *csillagéneket* énekelve. Az ekkor szokásos újévi házszentelés is a háromkirályokhoz kapcsolódott. A régi katolikus szokás lényege, hogy a tömjénnel füstölés – a tömjént korábban szárított szentelt gyógynövények helyettesítették –, és szentelt vízzel behintés után a pap, a kántor, a gazda vagy a csillagozók szentelt krétával a háromkirályok monogramját írta (középkori latin rövidítéssel a *cabamét*, a *Caspar, Balthasar, Melchior* névből) a ház és az ólak ajtajára két kereszttel és az új évszámmal együtt. Igazi varázslás volt ez! Az volt a célja, hogy a gonoszt egész éven át távortartsa embertől és állattól. Nyugat-Európában a *cabamé*-írás az újévi *bolondok ünnepe* választott fejedelmének, a *bolondok pápájának*, a *rendetlenség urának* volt a dolga. A művelethez sok más babona, termékenységgel kapcsolatos hiedelem fűződött. Az ajtónak és küszöbnek bajelhárító varázslással történő óvása – fentebb láttuk – mindenütt ismert, és egyidős a házépítéssel.

A háromkirályok a téli égboltról is vigyázták az embert. Az Orion csillagképnek *Orion-öv* néven ismert három feltűnő csillagát egykor Háromkirályoknak is nevezte népünk.”

(Jankovics Marcell: *Jelkép-kalendárium*
– Részletek –)

VÍZKERESZT VAGY AMIT AKARTOK

1601

„Amit akarunk és ahogy tetszik: a világszínház játsszik nekünk tragédiát és komédiát, hiszen ami a világon víg vagy szomorú játék – mint tudjuk –, »gondolkozás teszi azzá«. De bele tudunk-e ép ésszel gondolni az egyikből a másikba? A színész úgy gondolkozik, hogy dolgozik: alakít Rosalindát, Opheliát, Violát, Cressidát ... Dilettáns kérdés, hogy melyik a szíve szerinti szerep. Mindegy, vagy mindegyik. Akit a színház foglalkoztat, foglalkozásszerűen megsemmisíti – mert megsokszorozza – magát. Az ilyen ember (aki már-már nem is ember, mert annyiféle ember; egyszóval: a szakember) akár azt is megengedheti magának, hogy a *Hamlet* írása közben nekiálljon szívvel és lélekkel komédiázni.

A *Vízkereszt*, mint hibátlan egységbe szerkesztett komikai nagykoncepció, a szakmai tudathasadás remekműve. Vezérmotívuma a hibbanás, melyet fölényes logikával és táncos eleganciával forgat meg többször is önmaga körül: mintha most is a gondolkozás szabad ege alatt növeszhetné ki magából a témát, mintha szellemének szabad mozgását legkevésbé sem zavarná az egymást tagadó ikervilágok tébolyult összenövése. Shakespeare sokat tudott, és nagyon bízhatott magában. Tragédia vagy komédia? Kipróbált elmeélel, mint »egy pusztá törrel«, alkalomadtán megvan a módja elvágni »ettől ezt«.

Alkalom pedig: adódik. Az 1601-es újesztendő vízkeresztjén (január 6-án, a hagyományos karácsonyi ünnepkör tizenkettediként legutolsó napján)

(Géher István: *Shakespeare-olvasókönyv – Részlet –*)

„A *Vízkeresztet* valószínűleg ugyanabban az évben írta, amelyben a *Hamletet* és *Troilust* vagy legfeljebb egy évvel előtte. Fanyar-édes az íze, melanolikus a légköre, akármilyen szépen muzsikál. Függetlenül a szokványos bonyodalmaktól, lényegében arról szól, hogy nem fér össze ábrándozás és szerelem. Csak két embernek van benne mindvégig helyén az esze: Festének, a kiöregedő bolondnak és Violának, az igazi szeretőnek, aki áruhára kényszerül az ábrándos ködevők oldalán. Micsoda ironia! De Shakespeare olyan mesteri tapintattal kezeli, hogy alig vesszük észre. Mikor Viola szerelme, a herceg a női nem érzelmi képességeit kibővíti saját érzelméről fellelengzik előtte, abban a hiszemben, hogy himnemű apródjához beszél, a lány így felel az ömlengőnek:

Tudom, hogy férfit mint szeret a nő
S hogy szívük éppoly hű, mint a miénk.
Atyámnak volt egy lánya, s úgy imádott
Egy férfit, mint szívem imádna téged
Talán, ha nő lennék.

A herceg közbeszól: S története?

Üres lap. Ő szerelméről sosem szólt,
De titka, mint bimbót a féreg, úgy
Elhervasztotta arcát, úgy epedt
És zöld és sárga mélabúval ült
A türelem szép emlékszobraként
Mosolygva búján. Ez nem szerelem?
Mi férfiak esküdözünk, de nem
Csak látszat ez? Valóban szenvedély?
Szép szó ez? Vagy szívünk szerelme mély?

(II. 4.)

Észrevétlenül enyhe gúny szövődik gyöngédségbe, hiszen egy fiúnak álcázott lány beszél, női átérzéssel, kitalált nővéréről, hogy tulajdonképpen saját érzéséről valljon! Shakespeare színpadán nem játszhatott nő, ott tehát még rafináltabb volt az áttétel. Egy kamasz színész úgy tett, mintha lány: Viola lenne, aki úgy tesz, mintha fiú: Cesario lenne, aki szerelmet vallva egy férfinak úgy tesz, mintha csupán elhalt nővére emlékeznék. Sokért nem adta volna Pirandello ezeket az álarcseréket!”

(Cs. Szabó László: *Shakespeare esszék – Részlet –*)

„Féltucatnyi Shakespeare-vigjátékban játszik fiúnak öltözött lányt egy olyan fiúszínész, akinek arca még nem látott borotvát. De van-e színdarabok között legalább két olyan remekmű, ahol az álöltözet nem csupán a szerelmi bonyodalom össze-, majd kibogozását elősegítő konvenció. A *Vízkereszt*ben és az *Ahogy tetszik*ben, e két, látszólag szerencsés kifejtés, sziporkázó *allegro*ban a nembéli kétértelműség olyan keserű és felzaklató téma, amelyet a színház még nem tárt fel a maga teljességében, és amellyel feltétlenül foglalkoznia kell.

A *Vízkereszt* második jelenetében, nem sokkal azután, hogy Illyriában partra vetődött, Viola így szól:

Mutass be engem néki, mint heréltet,
..... hisz értek én
Az énekhez s játszom több hangzeren:
Talán méltó leszek szolgálatára.

Nemrégiben néhány Shakespeare-kutató felvetette, hogy eredetileg Violának kellett volna énekelnie azokat a dalokat, amelyek végül Festének, a bolondnak jutnak. Csak hogy a fentebb idézett részben Shakespeare nyers egyszerűséggel az »eunuch« szót, nem pedig az »énekest« használta, és néhány sorral lejjebb meg is ismétli, Viola barátjának, a hajóskapitánynak a szövegében.

Légy hát heréltje, én némád leszek ...
(I. 2.)

Shakespeare-nél nincsenek esetlegesen odavetett szavak – kivált nem ilyenek, mint az »eunuch«, amely annyira kirí a költői diktációból. A Cesarióvá változott Viola egy kétértelmű vallomásban így szól:

Álöltözet, gonoszság eszköze,
Az ellenség benned mily védve járhat ...
(II. 2.)

A keresztény antropológia tanítása szerint az embernek egy teste és egy lelke van. Más testet öltetni bűn, ezért is ítélték el a színházban Tertullianus és Origenes óta. Mindenkinek egy test, tehát egy nem jár, aki a másik nemet mimeli, azt megkísérti az ördög:

Most mit tegyek? gazdám imádjá őt;
És én, szegény szörny ...
(II. 2.)

»És én, szegény szörny ...« A legenda és a mitológia szörnyeit nem lehet osztályokba sorolni: oroszlánfej egyesül női felsőtesttel és sasszárnyal, avagy női felsőtest madárcsőrrel. Az eunuch és a hermafrodita is »szörnyek«. A hermafrodita anatómiai keresztződése a férfi és a női testnek. Az androgín a firenzei és az Erzsébet kori újplatonikus hagyományban platóni keresztződés volt.

..... Ha férfiú vagyok,
Gazdám iránt reménytelen szerelmem,
S ha nő vagyok – ó, szörnyű ez a nap!
Hogy szenved majd szegény Olivia!
(II. 2.)

A fiú-lányt mint varázslatos és nyugtalanító jelenséget szinte azonos szavakkal említik a *Szonettek*, az *Ahogy tetszik* és a *Vízkereszt*, melynek alcíme: *vagy amit akartok*. Amit akartok?

Lányok s fiúk közül magam vagyok
Atyám családjából ...
(II. 4.)

A Herceg pedig így szól Viola-Cesarióhoz:

..... Diána ajka
Nem ily lágy és piros; vékonyka hangod
Akár egy lányé, éles, csendülő,
És teljes lényed, mint egy asszonyé. (I. 4.)

Malvolio pedig ekképp írja le a Herceg hírnökét:
»Férfinak nem elég öreg, fiúnak nem elég fiatal. Mint a félig érett borsó a hüvelyben, az se borsó még, vagy a befőzni való alma se alma még, csak majdnem alma. Olyan átmenet fiú és férfiú közt.« (I. 5.)

»Az sem vagyok, akit megjátszom itt« – mondja a fiú-lány Olivianak, első találkozásuk alkalmából. De még jellemzőbb, amit Olivia önmagának mond: »Úgy érzem én, ez ifjú sok tökélye / Szemembe surrant ...« (I. 5.) A növénytan értelmében a tökéletes virágnak egyaránt van porzója és bibéje, vagyis egyaránt rendelkezik him- és nőnemű szaporodási szervekkel. A szexuális ambivalenciának megfelelően a »tökély« szó Szapphó követőinek fogalmi szerint értelmezendő.

Oliviaival való következő találkozására Viola/Cesario Sebastiannáá változik. A hajótörésben egymástól elszakadt, majd csodaszerűen egymásra találó ikrek témáját – amely számtalan változatban tért vissza különböző vigjátékokban és regényes színművekben az ókortól a késő középkoron és a reneszánsz át egészen a barokk korig – Shakespeare Plautus *Ikkrek* című művéből vette kölcsön a *Tévedések vigjátékához*. Am a *Vízkereszt* ragyogó leleménye, hogy itt nemváltással találkozunk: az ikrek itt fivér és nővér, férfi és nő. A porzó és a bibe megkettőződik, és szerelmi partnereik nem tudják a kettőt egymástól megkülönböztetni.

Egy arc, egy hang, egy öltöny, s két személy,
Hisz ez valódi káprázat: van és nincs.
(V. 1.)

Antonio, Sebastian barátja, aki az egymást tükröző *tévedések* éjszakáján a hajó másodkapitánya volt, megismétli a Herceg gondolatát:

Tojás tojáshoz nem lehet hasonlób,
Mint ezek itt. S most kettejük közül
Melyik Sebastian?
(V. 2.)

Amit a Herceg végezetül a személycserék ezen éjszakájáról mond, az éppoly brutális, mint amikor a darab elején Viola felölti az eunuch szerepét. Viola továbbra is térdnadrágot és zekét visel:

..... Jöjj, Cesario,
Mert az maradsz, ameddig férfi vagy,
De mielőtt lányruhában lépsz elébem,
Királynő leszel Orsino szívében!
(V. 1.)

Az Erzsébet kori nyelvhasználatban ez a shakespeare-i szöveg (akárcsak a *velencei kalmár* záró jelenetének egyik részlete) csaknem nyíltan obszcén: »Orsino's mistress and his fancy's queen ...« A »fancy woman« kitartott nőt vagy, a Webster-féle értelmező szótár szerint, ringyótt, szajhát, lotyótt jelentett; a »fancy man« pedig – ugyancsak a Webster és az Oxfordi Értelmező Szótár szerint – szeretőt s még gyakrabban stricit. De mit jelent tulajdonképpen a »fancy's queen« kifejezés? A francia argó »reine«-nek mondja, az olasz »reginá«-nak, Angliában pedig, akárcsak Amerikában hosszú időn át mindmáig a »queen« nem más, mint nőnek öltözött férfi.

(Jan Kott: *Rosalinda nembelisége* – Részlet – Fordította: Szántó Judit)

(A *Vízkereszt*-idézeteket Radnóti Miklós és Rónay György fordította.)

SZÍNHÁZTÖRTÉNET

Shakespeare vígjátékát 1961. XI. 17-én mutatta be utoljára a Csokonai Színház. Akkor az előadás díszlettervezője Szabó Ferenc, jelmeztervezője Greguss Ildikó volt. Rendezte: Lengyel György.

„A debreceni Csokonai Színház előadása éppen a sajátos alaphangot találta el figyelemre méltó biztonsággal. A fiatal Lengyel György rendezésében áttetszően finom mesét láttunk megelevenedni. Nem talákoztunk semmi külsőséggel, s örömmel fedeztük fel a játszást át- meg átfűtő tiszta érzelmet, fiatalos frisséget. Ez a megkapó üdeség repítette a cselekvést, akárcsak az ötletes szcenírozás, mely szélesre tárta a tenyérnyi színpadot. A rendezés érdeme volt a jó összhang a shakespeare-i mélység és a helyzet-jellemkomikum között.”

(Sándor Iván*)

LATINOVITS ZOLTÁN (ORSINO)

SZABÓ ILDIKÓ (VIOLA)
SIMOR OTTÓ (MALVOLIO)
TÍMÁR ÉVA (OLIVIA)

NOVÁK ISTVÁN (KESZEG ANDRÁS)
SOÓS EDIT (MÁRIA)
GERBÁR TIBOR (BÖFFEN TÓBIÁS)
DÉGI ISTVÁN (BOHÓC)

* Részlet egy akkori kritikából.
A fotók az 1961-es előadáson készültek.

CZINTOS JÓZSEF

MALVOLIO: CZINTOS JÓZSEF

AMIKOR NEM MALVOLIO ...

- 1946 májusában születtem, Marosvásárhelyen. Ott végeztem iskoláimat is ... zeneművészeti középiskolában végeztem nagybőgő szakon. Azután felvételiztem a Színművészeti Főiskolára. Az igazság az, nem voltam egy kiváló bőgős, meg rá kellett jönnöm, a nagybőgő nem egy szóló hangszer ... (Huncutul mosolyog.) Hegedű szakon kezdtem, de 14-15 éves koromban akkorát nőttem ... (nevet) még nemigen volt kétméteres hegedűs ... meg akkorák a kezeim.

- *Kinőtted a hegedűt.*

- Pontosan, de közben az iskolában rengeteget jártam szavalóversenyekre, kulturális vetélkedőkre, ... az iskolák között volt ez ...

- *Szóval itt kezdődött.*

- ... Ezek a versenyeken voltak színdarabok is, színjátszók is, ... én nem nagyon kedveltem akkor azt ... inkább szerettem egyedül felállni a színpadra...

- *Akkor önálló estjeid is vannak, voltak.*

- Ez az évek folyamán aztán teljesen megváltozott, most egy önálló estet, azt hiszem nem tudnék elvállalni. Más műfaj, más lelki beállítottság kell,

más viszonyulás a közönséghez, pl. mint színész lenézek a nézőtérre, de nem látok senkit, ha viszont verset mondok, muszáj szembenéznem a nézőkkel, s nekik mondani. Tehát elvált bennem ez a kettő.

- *Főiskola után otthon maradtál.*

- Szerettem volna Marosvásárhelyen maradni, de nem volt hely... Szatmárt választottam.

- *Volt közelebb is színház.*

- De Szatmáron volt Csiki András, aki az erdélyi színjátszásnak jelenleg is az egyik legnagyobb alakja, Elekes Emma, vagy Korcsmáros Jenő... szóval értük, miattuk... nem bántam meg soha.

- *És a főiskolai mestereid?*

- Szerencsém volt. Tompa Miklós mester, Tarr Laci mint színész volt az osztályvezető tanárunk, Kovács Levente, a mostani rektor akkor tanársegéd volt... szóval ezektől kiváló oktatást kaptunk, ...este megnéztük őket a színházban - a székely színház nagy korszaka volt ez - aztán másnap az órán kifaggattuk őket, mit miért csinált, hogy is volt ez meg az, miért így oldotta meg a szerepet és elmondták, ez volt a képzésünk óriási előnye.

- *No persze ott nektek egy színházatok volt, míg egy budapesti színészhallgató estéknél 20-30 előadás közül kell, hogy válasszon.*

- *A képzés nyelve?*

- Magyarul. Most is. Csak azóta megalakult a román szekció, és ha van valami ülés, ünnepség stb., akkor már románul kell beszélni, s akkor már aki nem nagyon tud románul... ugye... sajnos nekem is még a román is magyarul tanították, ebből tehát hátrányom származott később.

- *Szatmári szerepeid?*

- Tálcahordó szerepekkel kezdtem. Ismered azt a szerepet: „Tálcán a fácán” és kimegy. (Látva meghökkenésemet.) Igen kezdetben az volt a baj, hogy nem találtak a két méteremhez partnert. De aztán (buggyan ki belőle a kacagás) elkezdtek nőni a színészek, a fiatalok pedig már egész magasra nőttek, így aztán lett később partner is bőven.

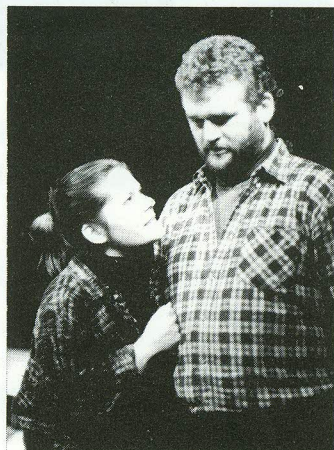
- *Miben különbözik az erdélyi színész a magyarországitól?*

- Erdélyi színészre hatott és hat, rám is, a román színház. Annak idején csak azért utaztunk Bukarestbe, hogy megnézzünk egy-egy Liviu Ciulei rendezést... nagyon erős volt abban az időben a román rendező iskola, a román színház. Az erdélyi színészek inkább most kapcsolódnak be a világ klasszikus drámairódalmába. Azonkívül most már el lehet játszani minden magyar darabot, senki nem szól bele... lehet színházat csinálni, és ez az élvezet benne... Az erdélyi színésznek már az idegrendszere politikai, földrajzi helyzete miatt ezek az előadást nézve érzékelhető, igazán beszélni ezekről nagyon nehéz és messzire is vezetne.

- *Dolgoztál román rendezővel?*
 – Nagyon sajnálom, hogy a román rendező nagyjával nem volt szerencsém dolgozni... (Nevet.) Hál' istennek az aprajával meg nem hozott össze a sors.
 Pedig Tompa Gábor rengeteg kiváló román rendezőt hívott meg, s stílusuk is rányomja az erdélyi magyar színjátszásra a bélyegét.
 – *Játszottál már Magyarországon?*
 – Játsztam, Szegeden Fortunatót A chioggiai csetepatéban, Moliere:Don Juanban Sqanorelle-t, akkor filmekben pl. a Megint tanuban, most itt Debrecenben is szerencsém van játszani.
 – *Hallottam egy folyósói megjegyzést tőled a színjátékról.*
 – Akkor lebuktam? (Nevet.) Szóval az az érzésem a színjátékból a játék egy kicsit valamerre elkallódott.
 – *Pontosan mire gondolsz?*
 – Annak idején otthon olyan élvezettel tudtuk ezt csinálni, lelkesen, becsületesen, tisztességesen... a legkisebb faluban is...
 – *Most?*
 – Most látok egy ilyen görcsös, merev harcot a pályán való megmaradásért... a közönség előtt való állandó bizonyítás akarást, ... persze ez, ... sajnos menthetetlenül, mintha kezdené felütni fejét Erdélyben is, sajnos már a képzés idején van egy nem szeretem jelenség... hogy tudniillik elsöben, másodikban már kikiáltanak egyeseket tehetségesnek vagy éppen közepesnek, amazt használhatatlannak.
 – *Budapesten is így van?*
 – Nem tudom, de mi innen is szívjuk az anyatejet...
 – *Jó lenne tudni, milyen a román közönség?*
 – A közönségünk vegyes. Egymás előadásaira rendszeresen eljárnak. (Látva csodálkozásomat, nevet.)
 – *En is sok románt ismerek, akik minden magyar előadást megnéznék. Ez így természetes, nem? Így jó, nem? Ilyen szempontból nem érvényes az, amit a politika mond.*
 Viszont más lelki alkattal a magyarországi néző és az erdélyi néző. Máshol nevet, máshol sír itt a néző, mint otthon... nekünk ugye önkéntelenül és elsődlegesen fontos a nyelv, magunk megtartása. Egy magyarországi nézőnek egész életében nem jut eszébe a nyelv megőrzése, ... a megmaradás itt nem lehet téma... otthon meg főtéma. Az erdélyi néző halás ezért, itt észre sem veszik. Más példa: Sütő András: Egy lócsiszár virágvasárnapja c. előadását játszottuk 1991-ben Mátészalkán... márciusban amikor a marosvásárhelyi események, véres verekedések folytak. Mondhatnám azt, hogy a színpadon levő gondolatok teljesen mások voltak, mint a nézőtérén... és akkor szünetben bemondta a televízió, hogy Sütő Andrásnak kiverték a szemét, majdnem agyonverték, kórházban van... a mi lelkiállapotunk, agymunkánk teljesen más volt, mint a közönségé. Másképp is reagáltak, mint néhány napra rá az otthoni közönség. Összehasonlíthatatlan a kétféle reagálás. Otthon a meghatottság, az elkeseredés olyan erővel közlekedett színpad és nézőtér között, hogy majd belepusztulunk.
 – *A román- és a magyar színész viszonyáról sok mindent hallani.*
 – (Derűs arccal beszél.) A Szatmári Színház vezérigazgatója egy román rendező, művész ember... nagyon jóban vagyunk... ő engedett el ide Debrecenbe is. Az a művészember akit megérint a sovinizmus, az elvesztette a művészetét. A művészet befogadás, nem kirekesztés. Nekem román, angol, csecsen, francia, orosz, szerb, horvát, kurd stb. figurákat kell játszanom, és minden kollegámnak, de hogy tehetném ezt, ha bármiféle kirekesztés rabja vagyok. A román kollegák megnéznék minket, mi őket, s értékeliük egymás munkáját.
 – *Nyilvános fórumon?*
 – (Csillog a szeme.) Nyilvános fórumon, az utcán, a mindennapi életben, elmegyünk együtt sörözni, kirándulni stb.
 – *Ez szinte már idilli.*
 – Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nincsen olyan, aki viszont bizony, bizony magáévá teszi azokat a nacionalista ideológiákat, amelyek Erdélyben ma is fel-felütik a fejüket.
 – *Szerte egész Erdélyben.*
 – Nem ez a jellemző, és nem ez az általános, de mitagadás létezik.
 – *Marosvásárhelyi vagy... Góbé vér, de legalábbis góbé lélek munkál benned, ahogy elnézlek, amint próbálsz Malvoliót próbáról próbára egyre mélyebb, ravaszabb filozofikusabb humorral jeleníted meg, játszod ezt a figurát.*
 – Igen? Jó hallani. No persze kétségtelenül megérintett már gyerekkoromban a góbé világ, még akkor is, ha ők zömmel beljebb élnek. No, az ember úgyse tudja önmagát megtagadni.
 – *Mikor fogsz Magyarországra áttelepülni?*
 – Soha. A szülőfölded adott, a hazát választja az ember: nekem otthon kötelességeim, feladataim vannak, még ha most már visszajött is a magyar nyelv a diplomákba, iskolákba.
 – *Czintos József, köszönöm a beszélgetést.*

Porcsin László

D
R
Ó
B
A
FOTÓK

PRÓBAFOTÓK

DEBRECEN VÁROS INGATLANJAINAK BÉRBEADÓJA
4024 DEBRECEN, IPARKAMARA U. 2. TEL.: (52) 430-520

Tisztelt Hölgyem / Uram!

Ön eladna, bérbeadna, cserélne vagy vásárolna?

**Figyelmébe ajánljuk a CÍVIS HÁZ INGATLANIRODA
ingatlanközvetítési szolgáltatásait:**

Megbízása alapján adatbázisunkban 1 évig nyilvántartjuk az eladni, illetve vásárolni kívánt ingatlanának adatait és megtaláljuk az Önnek legmegfelelőbb partnert.

Gyors és szakszerű ügyintézással bonyolítjuk le az eladással, vétellel, cserével, béreltetéssel kapcsolatos teljes ügyletet.

Amennyiben nincs tisztában ingatlanának jelenlegi forgalmi értékével, úgy a hivatalos értékbecslést 48 órán belül elkészítjük.

Kedvező bonyolítási díjainkért színvonalas szolgáltatással állunk rendelkezésükre!

Legyen Ön is az ügyfelünk!

**Címünk:
4024 Debrecen, Piac u. 67.
Tel.: (52) 414-172**

Csokonai
SZÍNHÁZ

BEMUTATÓ ELŐADÁS
1997. január 31-én (pénteken) este 7 órakor
a Csokonai Színházban
(Gulyás Pál-bérlet)

SHAKESPEARE

VÍZKERESZT

VAGY AMIT AKARTOK

vígjáték két részben
Fordította: MÉSZÖLY DEZSŐ

VIOLA, Sebastiano ikertestvére
OLIVIA, gazdag grófkisasszony
ORSINO, Illyria hercege
MALVOLIO, Olivia udvarmestere
NEMES BÖFFEN TÓBIÁS, Olivia rokona
NEMES KESZEG ANDRÁS
BOHÓC, Olivia udvari bolondja
MÁRIA, Olivia komornája
SEBASTIANO, ifjú nemes, Viola ikertestvére
ANTONIO, tengerészkapitány, Sebastiano híve
FABIANO, nemes úr Olivia szolgálatában
VALENTINO
CURIO
MÁSÍK tengerészkapitány, Viola híve
PAP Olivia udvarában
I. ór
II. ór
MUZSIKUSOK

MAJZIK EDIT
OLÁH ZSUZSA
GARAY NAGY TAMÁS
CZINTOS JÓZSEF
TÓTH ZOLTÁN
OTTLIK ÁDÁM
JÁMBOR JÓZSEF
KELEMEN TÍMEA
JUHÁSZ ÁRPÁD
SZINOVÁL GYULA
ZALAI MIHÁLY
SZABÓ RÓBERT
ANGA-KAKSZI ISTVÁN
DIÓSZEGHY IVÁN
MATKÓ SÁNDOR
TÓTH BÉLA
ILLYRIA ZENEKAR

Urak,
hajósok, udvarnép
Történik Illyriában

Díszlet: DÁVID ATTILA
Dramaturg: TÖREKI ATTILA
Koreográfus: POROSZLAY ÉVA
Világítás: DOMBRÁDY CSABA
Súgó: RÁCZ MÁRIA

Jelmez: GYARMATHY ÁGNES
Munkácsy-díjas
Zeneszerző: BOROS GYÖRGY
JÁMBOR JÓZSEF
Játékmeister: PORCSIN LÁSZLÓ
Ügyelő: MATKÓ SÁNDOR

Rendező:
PINCZÉS ISTVÁN
Jászai-díjas

Közreműködik a Csokonai Színház balettegyüttese

ILLYRIA zenekar: BOROS GYÖRGY gitár, ének, KONCZ ERIKA hegedű, ének, BUJDOSÓ ANDRÁS gitár, furulya, ének, ASZTALOS BÁLINT dob, ének

Felelős kiadó: LENGYEL GYÖRGY
Grafika-típoграфия: JÓZSA SÁNDOR
Fotó: MÁTHÉ ANDRÁS

Készült a Nyomdaipari Szolgáltató KKT nyomdájában
Felelős vezető: BALÁZS JÁNOSNÉ
Ára: 50 Ft (20% ÁFA-t tartalmaz). Adószám: 15460943209